

ต้นลานและการใช้ประโยชน์

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Corypha Umbraculifera* L.

วงศ์ : Arecaceae (Palmae)

ชื่อสามัญ : Fan Palm, Talipot Palm

ลานมีอยู่ประมาณ 6-7 ชนิดในโลก ได้แก่ *C. lecomtei*, *C. umbraculifera*, *C. utan*, *C. griffithiana*, *C. macropoda*, *C. microclada* และ *C. taliera* พบกระจายจากอินเดียถึงตอนใต้ของประเทศจีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มาเลเซีย นิวกินี และตอนเหนือของทวีปออสเตรเลีย สำหรับประเทศไทย มีการสำรวจพบ 3 ชนิด ได้แก่

- 1) ลานป่า (*Corypha lecomtei* Becc.)
- 2) ลานวัด (*C. umbraculifera* L.) และ
- 3) ลานพรุ (*C. utan* Lam.)

ลักษณะทั่วไป: ลานเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 60-90 เซนติเมตร ลำต้นตรงและแข็ง เนื้อไม้เป็นเส้นใย (fiber) เป็นไม้ต้นเดี่ยวไม่แตกหน่อหรือกอ ไม่มีกิ่งมีแต่ก้าน ออกรอบลำต้นเป็นชั้นๆ มีหนามเป็นฟันเลื่อยสั้น ๆ อยู่สองข้างริมขอบใบ ใบมีขนาดใหญ่ มีลักษณะเป็นรูปพัด ความยาวประมาณ 2 – 3 เมตร ความกว้างที่แผ่ออกไปประมาณ 4.5 – 6 เมตร จัดว่าเป็นพันธุ์ไม้ที่มีใบและช่อดอกที่ใหญ่ที่สุดในโลก ต้นแก่ที่มีอายุตั้งแต่ 20-80 ปี จะมีการออกดอกโดยระยะออกดอกจนผลสุกจะใช้เวลาประมาณ 1 ปี และหลังจากนั้นจะตายทันที โดยในช่อดอกหนึ่งจะมีดอกเป็นจำนวนถึง 15-60 ล้านดอก

(1)

(2)

(3)

ภาพที่ 1 (1) ลานป่า (*Corypha lecomtei* Becc.)

(2) ลานวัด (*C. umbraculifera* L.) และ

(3) ลานพรุ (*C. utan* Lam.)

ที่มา: พงศ์เทพ สุวรรณวารีและคณะ (2556)

ใบลาน

ลานเป็นต้นไม้ที่มีใบขนาดใหญ่ ใบเป็นเส้นแผ่นใบมีขนาดออกจากจุดเดียวกันของก้านใบมีลักษณะแผ่คลี่ออกคล้ายรูปพัด ขอบก้านมีหนามคล้ายฟันเลื่อย โคนก้านใหญ่ ฐานกว้าง ประมาณ 25- 30 เซนติเมตรยาว 2.5- 3 เมตร ส่วนตรงปลายใบแยกจากกัน ความยาวของใบประมาณ 3- 4 เมตร ความกว้างที่แผ่ออกไปประมาณ 4.5 – 6 เมตร

ยอดลานอ่อน

ยอดลานอ่อนเป็นใบอ่อนของต้นลานที่อยู่บนส่วนยอดของก้านใบ เมื่อนำใบอ่อนที่ตัดออกจากทางใบแล้ว จะฉีกออกและนำมาแตกแดดให้แห้ง 2- 3 วันและเก็บไว้ประดิษฐ์เครื่องมือ เครื่องใช้สอยต่างๆ เช่น นำมาจัดบันทึกเป็นหนังสือใบลาน หรือนำใบมากรีดเป็นเส้น (ทำให้เส้นเล็กและมีขนาดเท่าๆกัน)เพื่อทำเป็นงานจักสานต่างๆ

ใบลานแก่

ใบลานแก่ด้วยส่วนใหญ่จะใช้ทำเป็นวัสดุก่อสร้างอาคารและที่พักรักษา โดยนำไปใช้เป็นวัสดุผนังหลังคา และวัสดุส่วนฝ้าผนังอาคาร

การใช้ประโยชน์ใบลาน

พงศ์เทพ สุวรรณวารีและคณะ (2556) ได้ทำการสำรวจการใช้ประโยชน์จากต้นลานป่าในเขตพื้นที่ตำบลบุพราหมณ์ อำเภอ นาดี จังหวัด ปราจีนบุรี พบว่า ส่วนประกอบของต้นลานที่นำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด คือ ส่วนยอดตาล(58.34%) รองลงมาได้แก่ ส่วนใบลานแก่ (18.75%) และส่วนก้านใบ (10.42%) ใช้ประโยชน์โดยนำไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์จักสานมากที่สุด (60.98%) รองลงมาใช้ผลิตเป็นวัสดุก่อสร้าง (24.39%) และรับประทานเป็นของหวาน (12.20%) โดยได้แจกแจงการนำส่วนประกอบต่างๆของต้นลานไปสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ โดยผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากต้นลานมากที่สุด ได้แก่ หมวก (17.72%) รองลงมาได้แก่ กระเป๋าสตรี (11.39%) เข็มขัดถักหัวเหลือง-ขาว (11.39%) และผลิตภัณฑ์อื่นๆอีกมาก ดังตารางที่ 1

ขั้นตอนในการนำใบลานมาสร้างผลิตภัณฑ์จักสาน

เริ่มจากการตัดยอดลานอ่อนมาผ่าออกและฉีกแยกใบอ่อนเป็นแผ่นๆออกจากกัน จากนั้นจึงนำไปตากแดดให้แห้งสนิทประมาณ 4-5 วัน ใช้มีดเลาะก้านออก และนำมากรีดเป็นเส้นตามขนาดที่ต้องการ(เรียกว่าซีก เรียด) ใช้ผงฟอกขาวละลายน้ำและนำใบลานมาแช่ทิ้งไว้ 1 คืน ถ้าต้องการเพิ่มเติมสีให้กับใบลาน ก็นำไปย้อมด้วยสีประมาณ 40 นาที จากนั้นจึงนำไปตากแดดให้แห้งสนิทอีกครั้งหนึ่ง แขนงห้อยให้เส้นลานคลายตัว จากนั้นใช้กรรไกรรีดให้เส้นลานตรงเตรียมสู่ขั้นตอนการขึ้นรูป โดยในการขึ้นรูปขึ้นอยู่กับลักษณะของผลิตภัณฑ์ จะมีการสานแบบไม่ใช้หุ่น การสานแบบใช้หุ่นและการผูกเป็นลวดลาย ซึ่งในปัจจุบันการผูกจะสามารถเพิ่มมูลค่าของสินค้าได้มากกว่าการสาน โดยในระหว่างการสานนั้นต้องใช้น้ำฉีดให้เส้นลานนิ่มอยู่เสมอเพื่อให้ขึ้นรูปได้ง่าย เมื่อขึ้นรูปเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงเก็บริมขอบผลิตภัณฑ์และรีดให้เรียบ ทาน้ำยาเคลือบเงาและตากให้แห้งสนิทอีกครั้ง (สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2561)

ตารางที่ 1 อัตราส่วนการนำต้นลานมาสร้างผลิตภัณฑ์ ในเขตพื้นที่ ตำบล บุพราหมณ์ อำเภอ นาดี จังหวัด
ปราจีนบุรี

ลำดับที่	ผลิตภัณฑ์	ส่วนของต้นตาล	ร้อยละ
1	หมวกสตรี-บุรุษ	ยอดลาน	17.72
2	กระเป๋าสะพายสตรี	ยอดลาน	11.39
3	เชือกมัดถั่วเหลือง-ข้าว	ยอดลาน	11.39
4	ของที่ระลึก	ยอดลาน	7.59
5	ผนังบ้าน	ใบลานแก่	7.59
6	ตะกร้าของใช้	ยอดลาน	6.33
7	กล่องทิชชู	ยอดลาน	5.06
8	พัด	ยอดลาน	5.06
9	กระเป๋าใส่เหรียญ	ยอดลาน	3.80
10	กรงนก	ยอดลาน	3.80
11	คัมภีร์ใบลาน	ยอดลาน	2.53
12	พวงกุญแจ	ยอดลาน	2.53
13	คั่นกลดพระธุดงค์	ก้านใบลาน(กระดุกลาน)	2.53
14	ตะเกียบ	ก้านใบลาน(กระดุกลาน)	2.53
15	กล่องเอนกประสงค์	ก้านใบลาน(กระดุกลาน)	2.53
16	ไม้เสียบแบงค์ผ้าป่า	ก้านใบลาน(กระดุกลาน)	2.53
17	คั่นธนู	ก้านใบลาน(กระดุกลาน)	1.27
18	ที่รองจาน	ยอดลาน	1.27
19	ไม้กวาด	ก้านใบลาน	1.27
20	ไม้ช้อน	ก้านใบลาน	1.27
	รวม		100

ที่มา: พงศ์เทพ สุวรรณวารีและคณะ (2556)

บรรณานุกรม

- โครงการอนุรักษ์ไบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือมหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ม.ป.ป. **เรื่องของต้นลาน.**
[ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก http://www.bl.msu.ac.th/bailan/p_5.asp, 7 เมษายน 2563.
- โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.
ม.ป.ป. **พืชจักสาน.** [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก ข้อมูลพรรณไม้ http://www.rspg.or.th/plants_data/use/weaving_7.htm, 7 เมษายน 2563.
- พงศ์เทพ สุวรรณวารีและคณะ. 2556. **การศึกษาลักษณะทางนิเวศวิทยาและการใช้ประโยชน์ในท้องถิ่นของต้นลานป่า (Corypha lecomtei Becc.) ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทับลาน.** มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, นครราชสีมา.
- เมตไทย. 2560. **ลาน สรรพคุณและประโยชน์ของต้นลาน 15 ข้อ.** [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก Medthai: <https://medthai.com/>, 5 เมษายน 2563.
- สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. 2561. **ไบลาน จักสานจากภูมิปัญญา.** [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก โปรแกรมฐานข้อมูลชุมชนและประชาสังคม: <https://www.ldm.in.th/cases/6355>, 5 เมษายน 2563.